Despre „Octavian Goga sau nostalgia întregirii prin «Noi»”, altfel

Niculina IACOB

Universitatea „Ştefan cel Mare” din Suceava, Facultatea de Litere şi Ştiinţe ale Comunicării
„Ştefan cel Mare” University of Suceava, Faculty of Letters and Communication Sciences
Personal e-mail: niculinai@yahoo.fr

On „Octavian Goga or Nostalgia of Completion by «US»”, in other terms

Octavian Goga is one of the most representative Romanian poets. One of his impressive features resides in the ability to combine words from a literary register with words from a regional, a popular or an archaic one. Dictionary of Octavian Goga's Poetic Language was written by Gheorge Moldoveanu, a Romanian eminent professor. It comes under a quite deficient range of dictionaries of Romanian writers' language. The endeavour has a clear artistic and sociological purpose. The repertory of words used by a poet, located in contexts of different lengths, actually means a different reading of his creation. The regent is the sociocultural analysis. Nevertheless, the artistic emotion of the reader is not excluded, as the semi-bareness of a phrase in a poem has the capacity to move the reader toward the author's intimate thinking and the way he expressed his own thoughts and feelings. By recalling the proceeding of the Biblical accordance, this type of dictionaries represents the easiest way of entering the intimacy of a certain author's poetic laboratory. Gheorge Moldoveanu divided his monumental Dictionary (853 pages) into two parts: the first part is an alphabetical repertory of all words, in contexts of various lengths; the second part is an amazingly thorough table that contains the decreasing frequency of these words. The entire structure implies the sense of a fundamental work that is built with reliability and talent. Thus, Octavian Goga's poetic work, a Romanian writer, reveals itself in the innermost joints of its genesis.

Keywords: dictionary, poetic language, quantitative analysis, frequency.

Dicţionarul limbajului poetic al lui Octavian Goga continuă o serie prestigioasă, însă, din păcate pentru literatura noastră, nu foarte largă, deschisă, încă din 1968, de Tudor Vianu cu *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*, o lucrare amplă, de 646 de pagini, urmată, în 1974, de o întreprindere a Luizei Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică*, de 603 pagini, şi, mai târziu, de cele două dicţionare ale limbajului poetic eminescian: în 2002, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*, în două volume, însumând 1000 de pagini, coordonat de regretatul profesor ieşean Dumitru Irimia, iar în anul 2006, sub coordonarea aceluiaşi neobosit eminescolog, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume*, în patru volume, totalizând 2000 de pagini. În aceeaşi serie de peocupări trebuie menţionată activitatea desfăşurată la Facultatea de Litere a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, unde profesorul Marian Papahagi a înfiinţat, în colaborare cu informaticieni, un „Centru de analiză a textului”. Lui Marian Papahagi şi colaboratorilor săi, Sanda Cherata, Emma Tămâianu şi Teodor Vuşcan, li se datorează primul pas în direcţia realizării unor tezaure lexicale informatizate ale limbii poetice româneşti: *Concordanţa poeziilor lui B. Fundoianu* (Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1999) şi, în acelaşi an şi la aceeaşi editură, *Concordanţa poeziilor lui George Bacovia*. Într-o cronică pe care o făcea în „România literară” (4/2007) *Dicţionarului limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* din 2006, Solomon Marcus atrăgea atenţia asupra

faptului că „Se mai pune problema, la fel de urgentă, de a se elabora dicționare de concordanțe pentru toți marii scriitori români. Creangă, Caragiale, Arghezi, Blaga, Barbu, Rebreanu, Sadoveanu și atâția alții își merită dicționarele lor. Dicționarele de personaje din opera cutărui sau cutărui scriitor, la modă în ultima vreme, ar fi simple componente ale dicționarelor de concordanțe." (p. 19) Iar astăzi, când metoda tradițională, atât de greoaie, a excerptării manuale a semnelor poetice în contexte de diferite dimensiuni este de domeniul amintirii, pentru că se poate colabora cu informaticieni pentru a crea programe adecvate, este păcat ca tocmai cultura noastră să rămână lacunară în acest punct. Prin urmare, îndemnul pe care l-a primit profesorul Gheorghe Moldoveanu, autorul acestei lucrări cu adevărat monumentale, la mijlocul anilor '60, din partea academicianului Ion Coteanu, de a fișa material pentru un dicționar al operei unui scriitor, ar putea fi astăzi o provocare pentru fiecare dintre noi.

Inițial, așa cum mărturisește autorul acestui dicționar, proiectul era foarte ambițios, iar lucrul de zi cu zi făcea tot mai ispititor gândul că, pe lângă dicționarul propriu-zis, lucrarea trebuia să cuprindă „cuvintele din întreaga operă a lui Octavian Goga, textelor poetice adăugându-li-se și textele în proză și, de ar fi fost posibil, textele politice și cele ale discursurilor parlamentare, frecvența cuvintelor folosite de Goga și, mai ales, sintagmatica textelor, fiecare cuvânt fiind pus în legătură cu toate cuvintele cu care intră în relație, fie ca regent, fie ca subordonat ori coordonat, axa sintagmatică fiind cea care poate da o imagine a adevăratelor virtuți, nu numai poetice, ale oricărui cuvânt." (p. 5-6) Dar un asemenea proiect, în condițiile tehnice de atunci, când suportul logistic era alcătuit, pe lângă opera scriitorului și voința și pasiunea profesorului Gheorghe Moldoveanu, din creion și hârtie, nu putea avea sorți de izbândă. Dacă ne imaginăm că numai pentru primele două volume de versuri publicate de Goga: *Poezii*, 1905, și *Ne cheamă pământul*, 1909, care însumează 2 334 de cuvinte-titlu și 17 938 de cuvinte-text, autorul acestui dicționar a trebuit să întocmească circa 18 000 de fișe, atunci vom înțelege de ce autorul s-a limitat numai la limbajul poetic și a renunțat cu totul la sintagmatică.

Materialul lexical excerptat este organizat în două părți: 1. *Dicționarul limbii poetice a lui Octavian Goga*; 2. *Frecvența cuvintelor din poezia lui Octavian Goga în ordine descrescătoare*. În prima parte, cititorul are în față toate cuvintele din poeziile lui Goga, iar în partea a doua găsește o analiză cantitativă a lexicului, fiecare din cele două părți reprezentând, în concepția autorului, o „cheie" potrivită pentru a deschide universul artistic al poetului de la Rășinari, dar nu în sensul substituirii lecturii înseși a textelor poetice, ci „ajutându-i pe cei interesați să stabilească relațiile cele mai profunde între mărturisirile lui Goga și poezia lui, între substanța poetică și materia folosită, capabilă sau nu să potențeze mesajul poetic" (p. 6).

Cartea de față este ea însăși o poezie, dar este o poezie altfel, pentru că ne pune în fața unei poezii disecate, fără să ne impună însă o grilă de interpretare a mesajului poetic, deoarece, în ciuda aspectului tehnic al cărții, observațiile autorului se vor doar „simple sugestii pentru abordare și cercetare în cele mai diverse planuri" (p. 24), fără pretenția de a impune o singură posibilitate de interpretare a textului poetic, fiind recunoscut faptul că „Receptarea textului poetic presupune un proces de re-creare din partea cititorului, oferind totdeauna noi deschideri, care sunt determinate, în ultimă instanță, și de starea sufletească a cititorului în momentul respectiv." (p. 24)

O lucrare de acest fel este o forare în însăși capacitatea de creație a unui autor, pentru că scoate la vedere bogăția lexicală, de care depinde, în ultimă instanță, și valoarea scriitorului. Este un prilej de a radiografia limbajul poetic al scriitorului, în cazul de față de a evidenția faptul că Goga a manifestat predilecție pentru cuvinte sau sensuri vechi ori cu circulație regională: *bolnăvit, bucătură, plini; bucoavnă, capişte, chimval, jertfelnic, jude, județ, liftă, oaspe, pogorî, pravilă, sobor, Sâmpetru, Vasilie, utrină* etc., cărora li se adaugă cuvinte din registrul popular: *doftor, sumete, premeni, săcară, săcure, stâmpăra, straşină, țântă, văleat, zaplaz* etc., după cum a refuzat programatic neologismele, fără a fi reușit să le țină cu totul la distanță, într-o perioadă în care curentul de opinie mersese, în mod aparte în Transilvania, înspre „reromanizarea" sau „relatinizarea" limbii române, așa cum demonstrează cuvinte precum: *armură, august, auroră, criptă, etern, himeră, hlamidă, imn, lavă, liră, mansardă, melodie, murmur, petală, piedestal, poezie, poet, portret, profund, purpur, rapsodie, ruină, schelet, simfonie, sonet, spadă, templu, tezaur, tigru, tiran, togă, triumfal, tron, trona, Venus.*

De altfel, lumea pe care Goga o zugrăvește în versurile sale este cea rurală, ceea ce explică favorizarea elementului lexical regional, popular, arhaic și respingerea elementului lexical cult. Lumea exterioară și lumea interioară sunt în consonanță, iar sentimentul dominant este tristețea. Pentru cine ar dori să analizeze modul cum se exprimă acest sentiment ar fi destul să caute în *Dicționar* cuvinte sugestive precum: *jale*, la care găsește o pagină și jumătate cu toate contextele în care cuvântul apare în cele două volume menționate, *lacrimă*, *lacrămă*, cu o extensie de o pagină și jumătate, *a plânge, plângere, plâns, plânset, plânsoare*, acestea având o extensie de două pagini și jumătate etc. Dar o astfel de lucrare este

și un îndemn la dezvoltarea judecății, la subțirimea inteligenței; contextele relevă măiestria poetului de a folosi cuvântul în contextul cel mai potrivit, dar îl obligă pe cititor la o lectură subtilă, așa cum se poate demonstra prin cuvintele *plâns, plânsoare* și *plânset*, care, ne asigură autorul *Dicționarului*, sunt numai în aparență sinonime: „*plâns* sugerează procesul interiorizat, mai abstract, spre deosebire de *plânsoare*, care, ajutat şi de rezonanțele acustice, trimite mai curând la manifestările exterioare ale plânsului, apropiindu-se, din acest punct de vedere, de *plânset*. La rândul lor, *plânsoare* şi *plânset* se deosebesc din perspectiva momentului actualizat de verb: *plânsoare* este numele unei acțiuni în derulare, acțiunea are loc în acel moment, pe când *plânset* este numele unei acțiuni încheiate; *plânsoare* sugerează o acțiune continuă, iar *plânset* una discontinuă, de aceea se foloseşte îndeosebi la plural". (p. 13). Pare că Goga a sculptat în cuvinte, a folosit materialul acesta, atât de specios adesea, cu o măiestrie neîntrecută, a fost un neîntrecut „surugiu" al cuvintelor, pe care le momește cu văpaia propriei trăiri și le hrănește cu jăratic din focul unui neam întreg. Lectura unei poezii înseamnă desfătare, trăire sufletească, însă o cultură solidă nu se poate întemeia numai pe lectura de tip impresionist, pentru că un cititor care se dorește avizat vrea să pătrundă în laboratorul intim al poetului. Este și drumul pe care Gheorghe C. Moldoveanu, prin cartea de față, ne îndeamnă să mergem.

Acest tip de repertorii aruncă o lumină și asupra spectrului social în care se mișcă autorul poeziilor respective: în cazul lui Goga, militantismul național este cel care îl definește în mod aparte, ca om al vremii sale și al neamului său (vezi, spre exemplu, *țară, neam, glie*). În lucrarea de față, cuvintele care îl trădează pe poet ca un om al cetății sunt din plin reprezentate, ceea ce nu s-ar întâmpla, de exemplu, într-un dicționar al limbajului poetic bacovian. Și dacă la început a fost cuvântul, cum spun Scripturile, atunci, cuvântul este și sfârșitul, adică ultima trăsătură de penel care să asigure o imagine poetică reușită.

Ceea ce se impune încă o dată subliniat este faptul că aici nu vorbim doar de Octavian Goga sau nu în primul rând de poet, ci vorbim de *Dicționarul limbajului poetic al lui Octavian Goga*. Modul cum este lucrată această carte trădează o pasiune uriașă, o trăire poetică și nu numai, alături de scriitorul ales ca subiect de studiu. Avem în față o „poezie" paralelă doctă, înțelept disecată, a cărei înțelegere reclamă răbdare și interes, dar al cărei rezultat nu poate da greș. Dacă într-o cultură fiecare scriitor și-ar avea o coloană paralelă într-un astfel de dicționar al operei sale, atunci acea cultură s-ar putea considera una superioară. Nu există o asemenea cultură, dar asta nu trebuie să dezarmeze pe nimeni. Cum ar arăta, bunăoară, un dicționar al lexicului lui Sadoveanu, despre care ardeleni cunoscuți spun că au învățat limba română citindu-i opera, pentru că Sadoveanu a reușit să șteargă reminiscențele cioturoase, îndeobște cunoscute, ale limbii române vorbite în înstrăinatul nostru Ardeal.

Cuvine-se o reverență adâncă în fața acestui exercițiu de pasiune și de tenacitate, o realizare de înaltă ținută științifică, una dintre coloanele de rezistență ale unui edificiu ce se impune continuat. O astfel de lucrare, tipărită chiar la Editura Academiei Române, nu ar trebui să treacă neobservată atunci când cel mai înalt for științific românesc își recunoaște valorile.

Bibliography:

Gheorghe C. Moldoveanu, *Dicționarul limbajului poetic al lui Octavian Goga / Dictionary of Octavian Goga's Poetic Language*, Editura Academiei Române, București, 2013.

